

УДК 378.4.015.311

К.М. ПАВИЦЬКА

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ

ВИХОВНІ АСПЕКТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглянуто особливості виховання студентів педагогічних університетів, розкриваються можливості виховного впливу основних суб'єктів навчально-виховного процесу на особистість майбутніх учителів.

Ключові слова: виховання студентів, навчально-виховний процес, позааудиторна робота, особистісно-орієнтований підхід, педагогічний університет.

Постановка проблеми. Приєднання України до Болонського процесу є незаперечним фактом міжнародного визнання нашої системи вищої освіти, важливим кроком на шляху реалізації курсу України до євроінтеграції. У таких умовах посилюється місія вищої педагогічної освіти у вихованні нового покоління, оскільки виховання становить головну внутрішню сутність і навчання, і освіти.

Навчально-виховний процес у вищій школі має бути спрямований на виховання цілісної особистості громадянина України – фахівця-професіонала своєї справи, широкого ерудита, наділеного рисами високої культури та духовності. А головними завданнями є створення сприятливих умов для розвитку і формування високих професійних і моральних якостей студентської молоді, таких, як духовність, гуманізм, національна гідність, активний спосіб життя тощо. Такі вимоги до навчально-виховного процесу передбачаються у Законі України про вищу освіту: “Навчально-виховний процес забезпечує можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості” [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Певний доробок у дослідженні різних аспектів виховання особистості й організації виховної діяльності у навчальних закладах здійснили українські та зарубіжні вчені А. Бойко, Г. Васянович, С. Вітвицька, Т. Дем'янчук, С. Карпенчук, О. Романовський (проблеми організації виховної роботи зі студентами у навчальних закладах різних типів); Б. Вульфів, М. Дяченко, М. Ларина, В. Сластьонін та ін. (професійне виховання майбутніх фахівців); А. Алексюк, Р. Гуревич, Н. Ничкало та ін. (професійне становлення особистості), Д. Ніколенко (проблеми психології вчителя). Окрім того, в останні десятиліття серед українських учених здійснювалися дослідження різних аспектів проблеми виховання учнівської молоді (Л. Белова, І. Лощенова, О. Максимчук, І. Парасюк, А. Ржевська, В. Швирка та ін.). Вивчення особистості вчителя здійснювали Ф. Гоноболін, І. Зязюн, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Семіченко та ін.

Формулювання цілей статті: розкриття особливостей виховання майбутніх учителів в умовах навчально-виховного процесу педагогічних університетів.

Виклад основного матеріалу. Організація навчально-виховного процесу в педагогічних навчальних закладах – це сукупність цілеспрямованих педагогічних дій, спрямованих на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості вчителя, здатного до постійного оновлення знань, високої професійної компетентності та мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, технологіях тощо.

Ядром змісту виховної роботи серед майбутніх учителів є їх фахове самоствердження, набуття ними певної системи цінностей (загальнолюдських, національних та інших) та, відповідно, надбання студентами професійно-важливих якостей, що

і становить виховний потенціал гуманітарної вищої освіти, оскільки “якість вищої освіти – це сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства” [1].

Реалізація основних завдань і принципів виховання в педагогічному університеті має системний підхід і здійснюється за такими пріоритетними напрямками, як національно-патріотичне, громадянсько-правове, трудове, художньо-естетичне, фізичне, екологічне та морально-етичне виховання в їхніх функціональних зв'язках.

Структура виховної роботи в педагогічних університетах у наш час теоретично сформована і комплексно або частково представлена у вузах через сукупність їх компонентів.

Для прикладу, в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова для організації навчально-виховного процесу створена інфраструктура, до складу якої входять такі суб'єкти виховної роботи:

– перший рівень (загальноуніверситетський): вчена рада університету, ректор та ректорат, проректор з організації навчально-виховної роботи, відділ виховної роботи, центр культури і мистецтв (народний хор та інші художньо-мистецькі колективи), соціально-психологічна служба, музей університету, Рада ветеранів, бібліотека (сектор культурно-виховної роботи), клуби за інтересами (наприклад, КВК), спортивний клуб “Олімп”, студентські газети “Драгомановець”, “Глобус”, університетська газета “Педагогічні кадри” та інші видання, об'єкти соціально-культурного побуту та інші;

– другий рівень (інститутський): вчена рада інституту, директор інституту, заступник директора інституту з виховної роботи, професорсько-викладацький колектив (кафедри), наставники академічних груп, рада студентського самоврядування, профспілка студентів.

Виховання студента як особистості залежить від узгодженої роботи всіх підрозділів вузу, а для вдосконалення цього процесу необхідна добре продумана система управління навчально-виховною діяльністю університету.

Діяльність ректорату та підпорядкованих йому одиниць ґрунтується на таких принципах: системності та безперервності процесу виховання, розвитку національної свідомості, поваги до культури, звичаїв, традицій українського народу та інших народів, єдності навчання та виховання, гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу, індивідуалізації, співробітництва та партнерства у взаєминах зі студентами, формування творчої активної особистості майбутнього педагога та ін.

Виховний відділ (відділ виховної роботи) несе у своїй діяльності певні функції, а саме: впровадження нових підходів виховних систем, форм і методів виховання, які відповідали б потребам розвитку особистості студента, сприяли відкриттю його талантів, здібностей; поєднання зусиль усіх органів виховного впливу в університеті; розвиток активності, самодіяльності і творчої ініціативи студентської молоді; поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самоврядуванням студентів; здійснення культурно-просвітницької роботи та організація студентського дозвілля; забезпечення системно-цільового підходу до планування і організації виховної роботи університету та інші. Проте реальним фактом є те, що досить часто відбувається звуження таких функцій лише до організаційно-методичної, яка передбачає підбір та підготовку інформаційних матеріалів, контроль над виконанням розпоряджень тощо.

Суттєвим моментом у навчально-виховному процесі педагогічного вузу є можливість забезпечення сучасної студентської молоді сприятливими умовами для використання її творчого потенціалу, допомога у визначенні й реалізації інтересів сту-

дентів та їх захоплень, намагання зробити студентське життя більш насиченим та цікавим, надання змоги вирішувати питання корпоративного значення на відповідному рівні. Вирішення цих та інших питань покладається на органи студентського самоврядування.

Функціонування студентського самоврядування здійснюється у рамках виховної, соціальної, організаційної, управлінської роботи з молоддю, а також з метою виявити самостійність, самоорганізацію, творчу активність студентів педагогічного ВНЗ.

Згідно "Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах" [7, с.8], головною метою органів студентського самоврядування є забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захист їх прав і сприяння гармонійному розвитку особистості студента, формування в нього навички майбутнього організатора, керівника. Позитивним моментом є те, що діяльність органів студентського самоврядування спрямована на виховання духовності та культури студентів, формування у них соціальної активності та відповідальності. Наголошується також на реалізації творчих здібностей студентів та формуванні моральних якостей за допомогою діяльності студентського самоврядування.

Одним із багатьох завдань органів студентського самоврядування є сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, студій, клубів за інтересами, що дає змогу студентам проявити свої здібності чи таланти, реалізовувати різнобічний розвиток своєї особистості. Всі вони мають бути творчо-пошукового характеру.

Повсякденна робота студентської ради має бути також скерована на залучення студентів до створення єдиної корпоративної культури університету, умов для консолідації усіх студентів вузу щодо питань підвищення успішності у навчанні та рівня морально-етичної вихованості майбутніх учителів. Проте у реальному житті досить часто спостерігається формальний підхід у вирішенні таких стратегічних питань.

Одним із суб'єктів виховного процесу університету є профспілкові комітети. Окрім соціально-економічної, політико-правової та інших функцій, студентська профспілка здійснює також і освітньо-культурну, яка орієнтована на підвищення освітньо-культурного рівня студентів шляхом створення для них відповідних умов для отримання культурного відпочинку і розвитку, а також для задоволення особистісних нахилів і потреб [5, с.12]. Практика роботи профспілкових студентських лідерів завжди була сферою, в якій значення моральних аспектів людських взаємин виявляється в повному обсязі. Саме тому етичний кодекс студентського профспілкового лідера закликає до відповідальності, доброзичливості та толерантності, взаємопорозуміння та прагнення допомогти. Однією із провідних концепцій кодексу є необхідність з повагою ставитися до життя людини [5, с.22-23].

Таким чином, робота профспілки студентів університету має значний виховний потенціал і є частиною усієї виховної системи вузу. Проте виховний вплив самоврядування загалом використовується не завжди цілеспрямовано та не усвідомлюється у повній мірі.

Позааудиторну роботу у вищому педагогічному навчальному закладі розглядають як сукупність навчально-виховних заходів, що є невід'ємною складовою в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів і здійснюється з метою створення умов для інтелектуального, духовного та професійного розвитку студентів і їх самореалізації [4]. В окремих наукових працях (Л. Кондрашова, А. Бойко та ін.) наголошується на особливій цінності потенціалу позааудиторної роботи для професійної спрямованості та формування морально-психологічної готовності студентів до педагогічної діяльності.

Одним із головних завдань позааудиторної діяльності студентів є формування у них системи професійно-важливих якостей, що включають основні функціональ-

ні компоненти їхньої майбутньої діяльності. Така діяльність буде доповнювати традиційні види роботи під час навчання студентів, а формування професійних умінь буде базуватися на вже наявних у студентів пізнавальних навичках [3, с.56].

Важливим аспектом у підвищенні ефективності морального виховання студентів, зокрема формуванні у них поваги до дитини, є залучення студентів до підготовки та проведення таких позааудиторних заходів, які спрямовані на формування морально-етичних якостей особистості майбутніх учителів. Необхідними вимогами при цьому виступають: наявність відповідної тематики гуманістичного спрямування, яка має пронизувати кожен вид діяльності; закріплення у свідомості студентів гуманістичних принципів, зокрема поваги до особистості дитини; набуття студентами етичних норм і правил поведінки з учнями тощо.

Однією з головних умов ефективної позааудиторної роботи вузу є створення для студентів додаткової та досить сильної мотивації, оскільки така діяльність є добровільною і необов'язковою, адже не включена до навчальних планів та програм. Вона повинна мати, окрім навчальної цілі, розважальний характер та проходити в невимушеній обстановці. Необхідно також враховувати думку студентів щодо їх ролі й місця в організації та проведенні таких заходів.

Центром виховної роботи зі студентами є академічна група. Головним завданням наставника академічної групи студентів є надання допомоги у формуванні дружнього здорового колективу, виховання в кожного студента відповідальності за свою успішність і поведінку, сприяння фаховому, інтелектуальному та світоглядному розвитку студентів, створення умов для розвитку їх здібностей, самореалізації особистості. Окрім того, наставник повинен вивчити склад студентів групи, рівень їхньої вихованості, запити, потреби, захоплення тощо.

За В. Соколовою, виокремлюють такі основні функції наставника: *аналітичну, організаторську, комунікативну*.

На наш погляд, куратор академічної групи бере чи не найбільшу участь у вихованні студентської молоді. Саме він найчастіше з-поміж інших викладачів вступає у взаємини з однією й тією ж групою студентів протягом тривалого періоду, а також створює певну виховну систему академічної групи. Виховна робота куратора здійснюється з метою засвоєння студентами сукупної системи не тільки національних та громадянських цінностей, загальнолюдських та особистісних, а також для формування моральних якостей та духовності особистості майбутнього вчителя. Таким чином, ми вважаємо правомірним стверджувати, що у своїй діяльності наставник академічної групи здійснює також і *виховну функцію*.

Отже, діяльність куратора академічної групи студентів педагогічного університету спрямована на сприяння повноцінній життєдіяльності студентського колективу та створення здорового морально-психологічного клімату в ньому, формування високої культури, моральної вихованості та професійних якостей сучасного спеціаліста, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей майбутнього учителя.

Однак позааудиторна діяльність студентської молоді, організована наставником, не може бути лише сумою культурно-масових та інтелектуальних заходів. Її ефективність залежить не від кількості культпоходів і бесід на моральні теми, а від емоційної насиченості і творчої спрямованості роботи, яка передбачала б для кожного студента максимальне проявлення своїх здібностей та таланту.

Значну увагу варто приділити питанням потенційних можливостей дозвілля. Проте сучасна молодь не завжди використовує усі можливості такої діяльності. Одним із завдань вузу в цій проблемі є надання допомоги студентові в урізноманітненні проведення вільного часу, спрямуванні молоді на творчий, розвиваючий, культурний, освітній та здоровий відпочинок, який також має бути спрямованим на духовне збагачення особистості, надбання духовних цінностей тощо.

Доречно зауважити, що в педагогічних університетах створюється система психологічного та педагогічного впливу на особистість студента, мета якої – формування здатності протистояти асоціальним явищам, прагнення до здорового способу життя тощо.

У взаємодії інтегрованих суб'єктів у системі вузівського виховання незмінно важливою залишається особистість викладача. Адже успіхи процесу виховання залежать, передусім, від активної, спрямованої на творчість діяльності професорсько-викладацького колективу, яка передбачає активний двосторонній зв'язок вихователя (викладача) та вихованця (студента) на основі педагогіки співробітництва, їх взаємне різнобічне збагачення. Беззаперечним щодо цього, на нашу думку, є принцип індивідуального підходу до особистості, необхідність максимально зберегти та розвинути природні задатки і можливості кожного студента.

Правильно знайдений стиль педагогічного спілкування, як загальний, так і індивідуальний, сприяє вирішенню цілого комплексу завдань: педагогічний вплив стає адекватним особистості педагога, суттєво полегшується процедура налагодження відносин, підвищується ефективність інформаційної функції, і все це відбувається на тлі емоційного співробітництва між суб'єктами [3, с.204].

Як показує практичний досвід, інколи зустрічаються викладачі, які бачать та підкреслюють у студентів лише недоліки чи інші негативні моменти. Таким ставленням вони ставлять під загрозу формування авторитету особистості студента у колективі, а також здійснюють негативний вплив на його почуття власної гідності та самооцінки. Ми погоджуємося з думкою Н. Сівак, що значний позитивний вплив на особистість студента у взаєминах із викладачем має опора на позитивне, "...оскільки в цьому проявляється повага до особистості студента, який повинен відчувати, що його поважають, довіряють, що будь-яка добра справа матиме підтримку. Це викликає бажання стати кращим, не зруйнувати гарну думку про себе, виправдати довіру, постійно демонструвати кращі сторони свого характеру" [6].

Варто наголосити на тому, що прояв викладачами інтересу до життя студентів, їх проблем, готовність до контактів із ними в позанавчальний час, схильність прислухатися до пропозицій та побажань студентів, прийняття взаємного рішення тощо, має виключно позитивний вплив на суб'єкт-суб'єктні взаємини викладацького колективу та студентської молоді.

Через спілкування з викладачем того чи іншого навчального предмету складається надзвичайно важлива система виховних взаємин, яка сприяє ефективності всього навчально-виховного процесу. Оскільки спілкування як соціально-психологічний процес характеризується такими функціями, як пізнання людьми один одного, обмін інформацією, самоствердження та обмін ролями тощо, саме у цих взаєминах відбувається емоційне та духовне збагачення суб'єктів, що відіграє важливу роль у формуванні особистості студента.

Отже, важливою умовою становлення особистості майбутнього педагога є його взаємодія з викладачем.

Допомогти викладачу в навчально-виховній діяльності покликані різноманітні як традиційні, так і сучасні інноваційні форми та методи навчального процесу. Однак не всі вони є ефективними в однаковій мірі. Прикладом мінімальної активності студентів під час занять є лекції, які перетворюють навчально-виховний процес на пасивний спосіб отримання студентами інформації. Саме тому реалізація всіх завдань навчально-виховного процесу потребує від кожного педагога оволодіння методами навчання й виховання як єдиною методикою, реалізації комплексного підходу у вихованні молоді [2, с.541].

У ВНЗ, зокрема в педагогічних університетах, такий процес здійснюється запровадженням змісту знань про людину, людство, визначення гуманітарного аспек-

ту навчальних предметів; залучення до загальнолюдської культури; використання особистісно-орієнтованих моделей взаємодії у навчально-виховній практиці сучасної школи [2, с.270]. У педагогічних вузах зміст і структура освітньо-професійних програм (навчальний план) включають, окрім професійно-педагогічного циклу, предмети гуманітарного, соціального, практичного та ін. спрямування.

Необхідною вимогою при цьому має бути оптимальне поєднання та обґрунтування усієї системи елективних та обов'язкових, базисних та спеціальних курсів, обов'язкових нормативних та навчальних планів та програм, прогресивних методик викладання; відбір та оновлення навчального матеріалу, наукових досліджень із сучасної педагогіки, теорії та методики виховання, професійної етики тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Головні завдання, принципи та шляхи реалізації діяльності основних суб'єктів навчально-виховного процесу спрямовані на підвищення якості виховання майбутніх учителів. Проте реалії сучасної системи вищої освіти засвідчують, що досить часто педагогічні університети не приділяють достатньої уваги моральному вихованню студентів, їх духовному наповненню, створенню повноцінних комфортних умов для самореалізації, активізації та творчої діяльності. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні психолого-педагогічних умов виховання майбутніх учителів.

Список використаної літератури

1. Закон України про вищу освіту [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/.
2. Енциклопедія освіти / Гол. ред. Василь Кремень // К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Козілковська Н.Я. Позааудиторна робота студентів ВНЗ як чинник підвищення якості освіти / Н. Я. Козілковська // Наука і вища освіта в Україні. – 2008 – № 3.
4. Кириченко В. В. та ін. Мотивація навчальної діяльності студентів: метод. реком. для молодих викладачів, кураторів, тьюторів, магістрів та студентського активу / В. В. Кириченко та ін. – Дніпропетровськ, БРИК, 2005. – 24 с.
5. Освітньо-культурна та виховна робота студентських профспілок. – К. : 2007.
6. Сівак Н.А. Опора на позитивне в соціалізації сучасної студентської молоді / Н. А. Сівак // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць // Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, В. 5. – Полтава, 2008. – 311 с.
7. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи // укл. М.Ф. Степко та ін. – К. : Знання, 2005. – 55 с.

Е.Н. Павицкая

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

В статье рассмотрены особенности воспитания студентов педагогических университетов, раскрываются возможности воспитательного влияния основных субъектов учебно-воспитательно-го процесса на личность будущих учителей.

Ключевые слова: воспитание студентов, учебно-воспитательный процесс, внеаудиторная работа, личностно-ориентированный подход, педагогический университет.

E. N. Pavytska

National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kyiv

UPBRINGING ASPECTS IN ACTIVITY OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The particular features of upbringing process in pedagogical university are considered in the article. The possibilities of educational influence of main subjects of educational process on would-be teacher's personality are studied.

Key words: students' upbringing, educational process, extracurricular work, personal approach, pedagogical university.